

**SECTION 3
CIVIL LAW AND CIVIL PROCESS; FAMILY LAW; INTELLECTUAL
PROPERTY RIGHTS**

**СЕКЦІЯ 3
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СУМЕЙНЕ ПРАВО;
ПРАВОІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОМЕННИХ ІМЕН В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

***Іваненко Дмитро Дмитрович,**
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративного, господарського права та
фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

***Сітак Віта Олександрівна,**
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

У статті проаналізоване доменне ім'я як новітній, з правової точки зору, засіб індивідуалізації суб'єктів підприємницької діяльності у віртуальній мережі Інтернет. Досліджено правову природу доменних імен. Здійснено аналіз положень законодавства, точок зору вчених щодо охорони доменного імені та визнання його окремим об'єктом права інтелектуальної власності. Розкрито, що доменні імена в мережі Інтернет є засобами адресації і в такій якості є об'єктами цивільного обігу. Досліджено поняття та функції доменного імені, його правову природу.

Проаналізовано доменне ім'я як символічне ім'я, що служить для ідентифікації областей – одиниць адміністративної автономії в мережі Інтернет у складі тієї, що є вищою по ієрархії такої області. Кожна така область називається доменом. Комбінований віртуальний простір імен Інтернету функціонує за допомогою DNS – системі доменних імен. Доменні імена надають

можливість адресації інтернет-сайтів і розташованих на них мережевих ресурсів (веб-сайтів, серверів електронної пошти, інших служб) у зручній для людини формі.

Зазначається, що адміністрування відносин, щодо правової природи доменних імен здійснює ICANN, як некомерційна організація, що діє в громадських інтересах. Її учасники управляють системою доменних імен, розподіляють і привласнюють унікальні ідентифікатори в Інтернеті.

Автори роблять висновок, що при визначенні правової природи доменного імені потрібно враховувати його технічну природу, мету та способи реєстрації й використання, комерційну цінність як товару. Розвиток правового інституту доменних імен повинен відбуватися на основі норм загальноприйнятих принципів міжнародного інформаційного права. Це обумовлюється необхідністю регулювання основної групи інформаційних правовідносин, яка започатковується у віртуальному середовищі Інтернет де відсутні кордони.

Ключові слова: доменне ім'я, домен, індивідуалізація, нік-хендл, товарний знак, комерційне найменування, доменна адреса, Інтернет.

Ivanenko D. D., Sitak V. O. Legal nature of domain names in the network Internet. The article analyzes the domain name as the latest, from a legal point of view, means of individualization of business entities in the virtual Internet. The legal nature of domain names is investigated. The analysis of the provisions of the legislation and views of scientists concerning the protection of the domain name and its recognition as a separate object of the intellectual property right is carried out. It is disclosed that Internet domain names are means of addressing in this network and in this quality are already objects of civilian circulation. The concept and functions of the domain name, its legal nature are investigated.

The domain name is analyzed as a symbolic name, which serves to identify areas – units of administrative autonomy on the Internet – as part of the one that is higher in the hierarchy of such an area. Each such domain is called a domain. The combined cyberspace of Internet names functions with the help of DNS – system of domain names. Domain names provide the ability to address Internet sites and their network resources (websites, e-mail servers, and other services) in a form that is advantageous to humans.

It is noted that the administration of relations regarding the legal nature of domain names is carried out by ICANN as a nonprofit organization operating in the public interest. Its members manage the system of domain names, distribute and assign unique identifiers on the Internet.

The authors conclude that in determining the legal nature of the domain name it is necessary to take into account its technical nature, purpose and methods of registration and use, commercial value as a commodity. The development of the legal institute of domain names should take place on the basis of the norms of the generally accepted principles of international information law. This is due to the need to regulate the main group of information legal relationships, which begins in the virtual Internet environment where there are no boundaries.

Key words: domain name, domain, individualization, nick-handle, trademark, commercial name, domain name, Internet.

Постановка проблеми. Правовий режим доменних імен в Україні врегульовано правилами Інтернет корпорації з присвоєння імен та номерів (Internet Corporation For Assigned Names and Numbers, далі – ICANN) та низкою вітчизняних нормативно-правових актів. Такий стан справ обумовлено специфікою управління системою доменних імен, їх присвоєння та розподілу. Серед об'єктів права інтелектуальної власності ст. 420 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) не містять такого поняття як «доменне ім'я». Але зазначений у ЦК України перелік не є вичерпним.

Це обумовлено розвитком творчості людини, технічним прогресом, що призводить до виникнення нових об'єктів права інтелектуальної власності. Внаслідок зазначених обставин відсутня одностайна думка науковців щодо правової природи доменних імен.

Стан опрацювання. Правова природа доменних імен розглядалась у різних аспектах, таких як: засіб індивідуалізації, умовне позначення інформаційного ресурсу в мережі Інтернет, частина комерційного найменування або торговельної марки що використовуються в мережі тощо.

Дослідженню правової природи доменних імен присвячено праці таких вчених, як: С. О. Бабкін, Д. В. Бойко, В. В. Бонтлаб, В. І. Грицай, Т. С. Демченко, Н. А. Дмитрик, І. В. Жилінкова, О. О. Кулинич, Н. І. Майданик, та ін.

Метою статті є визначення технічної та правової природи доменного імені, його місця серед об'єктів права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. В умовах зростаючої глобалізації всесвітньої павутини уряд зіштовхується з низкою питань щодо формування державної політики забезпечення громадян можливістю повноцінного користування мережею Інтернет [16]. Одним із засобів орієнтування у віртуальній мережі є доменне ім'я – символічне ім'я, що використовується для ідентифікації простору, одиниць адміністративної автономії в мережі Інтернет. Кожна така область називається доменом. Спільна область імен Інтернету працює завдяки доменній системі імен DNS (Domain Name System, далі – DNS). Доменні імена надають можливість адресації інтернет-сайтів та розміщених на них мережевих ресурсів в придатний для користувача формі [1].

Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 1280-IV містить наступні визначення та види доменних імен:

– домен (частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється);

– домен UA (домен верхнього рівня ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, створений на основі кодування назв країн відповідно до міжнародних стандартів, для обслуговування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет);

– домен другого рівня (частина адресного простору мережі Інтернет, що розташовується на другому рівні ієрархії імен у цій мережі) [10].

На думку Д.В. Бойка система доменних імен є закономірним етапом еволюції мережі Інтернет і своїм існуванням зобов'язана цій мережі. Тому, система доменних імен є частиною мережі Інтернет, а саме доменне ім'я не існує поза мережею Інтернет. Воно є частиною системи доменних імен та функціонально забезпечує адресацію в мережі Інтернет. Використання доменних імен можливе тільки в мережі Інтернет. Дослідник приходять до висновку, що використання доменного імені є міжнародним, виходячи з особливостей природи доменного імені [2, с. 8].

В. В. Бонтлаб розуміє доменне ім'я як унікальне слово або словосполучення що виступає правовим засобом індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг у мережі Інтернет та за допомогою якого здійснюється адресація до інформаційного ресурсу (масиву, бази даних) юридичних чи фізичних осіб [3, с. 18].

Н.І. Майданик, вказує що доменні імена, як вид об'єктів інтелектуальної власності, є засобом індивідуалізації, має нематеріальний та виключний характер, застосування має міжнародний характер та не обмежується кордонами певної країни. Доменне ім'я є належним фізичній або юридичній особі позначенням, використовуваним для адресації (індивідуалізації) комп'ютерів, ідентифікації ресурсів та орієнтації користувачів у мережі Інтернет. Тому доменні імена доцільно розглядати як нетрадиційний об'єкт права інтелектуальної власності, на який поширюються положення ЦК України про засоби індивідуалізації [9, с. 85-86].

Д. Ткаченко виокремлює процедурний та майновий підхід щодо розуміння природи прав на доменні імена. Процедурний підхід ґрунтується відповідно до правил розподілу доменних імен RFC 1591 «Політика делегування доменних імен верхнього рівня». У даному випадку реєстрація нового доменного імені здійснюється реєстратором (організація, що має повноваження реєструвати нові доменні імена, продовжувати термін дії існуючих). Дослідник зазначає, що прихильники процедурного підходу вважають доменне ім'я засобом переадресації, а доменне ім'я не може бути об'єктом права власності. Прихильники майнового підходу вважають, що природа права не залежить від способу регулювання обігу даного права. Тому права на доменне ім'я набуваються з метою вільного користування, володіння й розпорядження. Доменне ім'я розглядається як об'єкт, як товар, що має економічну цінність. Це характеризує право як майнове, як таке що має абсолютний характер. Обґрунтовуючи правову природу доменного ім'я з точки зору права інтелектуальної власності, дослідник зазначає що вітчизняне законодавство не відносить його до об'єктів інтелектуальної власності. Але зауважує що при нормативному регулюванні не можна прив'язувати об'єкт до конкретного виду його використання та вважає за доцільне віднести доменне ім'я, як засіб індивідуалізації, до об'єктів інтелектуальної власності та закріпити це на законодавчому рівні. Мета віднесення засобів індивідуалізації до об'єктів інтелектуальної власності – поширення на такі об'єкти правових

норм, що стосуються захисту відповідних виключних прав [14].

В аспекті досліджуваних правовідносин необхідно звернути увагу на думку одного з «архітекторів» мережі Інтернет – Дж. Постела. Він зауважує що під час присвоєння доменних імен комп'ютерам (DNS) існує ієрархія імен відповідно до Запиту коментарів 1591 (Request for Comments, далі – RFC). При цьому існує набір доменних імен верхнього (першого) рівня (top-level domain, далі – TLD) та два буквених символи країн що присвоюються відповідно до стандарту ISO-3166. Під кожним доменним іменем верхнього (першого) рівня може бути створена ієрархія імен. Кожен із зазначених TLD було створено для загальної категорії організацій. Домени коду країни адмініструють уповноважені у цій країні організації. Вказані адміністратори здійснюють публічне адміністрування від імені Інтернет співтовариства. Дж. Постел зауважує, що із п'яти зазначених TLD мають міжнародний характер, а два обмежені для використання тільки юридичними особами на території США. До міжнародних TLD відносяться: COM (домен для комерційних організацій); EDU (домен для освітніх установ); NET (домен для комп'ютерів провайдера мережі); ORG (домен для різноманітних організацій). Зачасту, використовується некомерційними організаціями); INT (домен для організацій, створених відповідно до умов міжнародних договорів). До спеціальних TLD на території США відносяться: GOV (домен призначений для агентств федерального уряду США); MIL (домен використовується військовими США). Дж. Постел зауважує, що запропонований підхід може поступово змінюватись у зв'язку з розвитком мережі Інтернет.

Домени коду країни адмініструють уповноважені організації у цій країні. Їм може бути делеговано адміністрування частиною структури. Вказані адміністратори здійснюють публічне адміністрування від імені Інтернет співтовариства. Надалі Дж. Постел вказує що Адміністрація адресного простору Інтернет (The Internet Assigned Numbers Authority, далі – IANA) є відповідальною за координацію та управління Системою доменних імен (DNS) та делегування частиною простору імен, які називаються домени верхнього рівня. Більшість з цих доменів верхнього рівня є дволітерні коди країн, взяті зі стандарту ISO 3166. IANA функціонує під контролем Інтернет корпорації з присвоєння імен та номерів ICANN.

Окремо Дж. Постел розглядає питання права на доменне ім'я. Дане питання він розглядає з точки

зору функціонування IANA. У випадку виникнення спору між власниками доменних імен по відношенню до права на конкретне ім'я, орган реєстрації повинен вчиняти будь-які дії або нести відповідальність, крім забезпечення контакту та інформації для обох сторін. Реєстрація доменного імені немає статусу торгової марки. Сторона може зробити запит з метою пересвідчитись що не порушує право на чиюсь торгову марку. IANA не займається вирішенням питання що є або не є країною [17].

На думку Д. Жуванова та Є. Стогнія, доменне ім'я є аналогом телефонного номера чи поштової адреси, оскільки не призначене для орієнтування споживача на ринку товарів і послуг. По-перше, на відміну від звичайної поштової адреси, особа на власний розсуд обирає доменне ім'я що буде використовувати. По-друге, маючи тільки мінімум інформації, споживачу набагато швидше знайти потрібний інформаційний ресурс у мережі Інтернет, ніж конкретну особу у реальному світі за поштовою адресою. Для прикладу, щоб отримати інформацію про виробника певного бренду його вірогідного місцезнаходження. Тоді, як поштову адресу та номер телефона особи не може бути встановлено таким простим способом. Крім того, інформація про адресу особи – місто, вулицю, номер будинку та номер телефона жодним чином не вказує на цю особу, котра мешкає за даною адресою чи користується номером телефона. У свою чергу доменне ім'я в Інтернеті скоріше за все тематично пов'язане з тим об'єктом, інформація про який міститься на даному сайті [5, с. 24].

Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності виникає після їх державної реєстрації уповноваженим державним органом у встановленому законом порядку. Саме з моментом державної реєстрації національне законодавство про інтелектуальну власність пов'язує момент виникнення права на той чи інший засіб індивідуалізації (торгова марка, комерційне (фірмове) найменування, географічне зазначення походження товарів) [7, с. 67].

Основною підставою одержання права на доменне ім'я є його реєстрація у встановленому порядку. Слід відзначити, що знання процедури реєстрації важливе не тільки з теоретичної, але й з практичної точки зору, адже багато актуальних проблем охорони доменних імен так, чи інакше мають зв'язок з реєстрацією. Саме труднощі при реєстрації доменних імен можуть стати тим проблемним місцем, яке може загальмувати розвиток системи доменних імен в цілому.

Наприклад, реєстрація домену в зоні UA проводиться лише після надання клієнтом номеру Свідоцтва на знак для товарів та послуг про реєстрацію однойменної з доменом торгової марки в Україні або, у випадку міжнародної торгової марки, виписки, яка була надана Департаментом інтелектуальної власності, про те, що дана міжнародна торгова марка діє на території України. За правилами доменної зони UA домени реєструються протягом 2-х тижнів. Зазвичай реєстрація триває від трьох до п'яти днів.

Українське законодавство містить тільки поняття доменного імені, але не містить підстави за яких у особи виникає право на доменне ім'я. Такий стан речей зумовлений майже повною відсутністю спеціального законодавства про доменні імена та загальною світовою практикою, за якою порядок та умови реєстрації доменних імен, в основному, визначаються адміністратором відповідного домена. Відповідно, умови реєстрації можуть досить суттєво відрізнятися між собою, залежно від того яка, особа є адміністратором. Як відзначається в юридичній літературі, доменні імена реєструються за принципом «перший прийшов – першим отримав» [15, с. 71].

Вирішення конфліктів, пов'язаних з недобросовісним використанням доменних імен, в міжнародних арбітражах зарекомендувало себе дуже добре. При цьому переважно там застосовуються Правила ICANN, уряду США та міжнародних організацій. Зокрема, методика Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy (UDRP) в п. 4 визначає, що позивач повинен доказувати, що мають місце наступні три елементи: 1) доменне ім'я ідентично або подібно до ступеня змішування товарного знаку або знака обслуговування, на яке у позивача є права; 2) у позивача немає прав або законного інтересу щодо доменного імені; 3) доменна назва позивача була зареєстрована та використовується недобросовісно [12].

Адміністрування вказаних відносин здійснює ICANN, як некомерційна організація, що діє в громадських інтересах. Її учасники управляють системою доменних імен, розподіляють і привласнюють унікальні ідентифікатори в Інтернеті, такі як IP-адреси, акредитують реєстраторів імен загальних доменів вищого рівня, координують діяльність волонтерів по всьому світу, які допомагають забезпечувати безпеку, стабільність функціонування Інтернету. ICANN сприяє добросовісній конкуренції у сфері присвоєння доменних імен та допомагає розробляти політику функціонування мережі

Інтернет. В основі діяльності ICANN щодо розробки політик є принцип багатосторонньої участі. Децентралізоване управління надає можливість у рівній мірі враховувати інтереси окремих користувачів, представників галузі, некомерційних організацій і урядів. Основна ідея полягає в тому, що управляти Інтернетом необхідно відповідно до принципів його функціонування: без кордонів і відкрито для всіх [11]. Таким чином, здійснює ICANN свою діяльність відповідно до принципів міжнародного права, міжнародних конвенцій та місцевого законодавства.

Що стосується України, нормами ст. 56 Закону України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 1280-IV визначено особливості адміністрування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет. Об'єктами адміністрування є домени назв українського сегмента мережі Інтернет, реєстри домену UA, домен другого рівня. Така діяльність щодо використання простору доменних імен ґрунтується на принципах: рівного доступу, захисту прав споживачів послуг мережі Інтернет, вільної конкуренції. Адміністрування здійснюється недержавною організацією що утворюється самоврядними організаціями операторів/провайдерів Інтернет та зареєстрована відповідно до міжнародних вимог [10].

На думку Д. В. Бойка, з правової точки зору, адміністрування доменного простору полягає у встановленні через механізми приватних правочинів про приєднання до обов'язкових правил, що визначають окремі аспекти обігу доменних імен та загальні засади захисту прав на доменні імена. Тому дослідник приходять до висновку про відсутність потреби правового регулювання доменних імен на національному рівні [2, с. 9]. З цього приводу В. В. Бонтлаб вказує на особливості правового регулювання доменних імен в Україні, акцентуючи увагу що таке регулювання здійснюється на основі поєднання державно-правових механізмів регулювання та саморегулювання у вказаній сфері. Саморегулюючі механізми проявляються у формі договірно-правового регулювання [3, с. 17].

Окремим аспектом досліджуваного питання є функції доменних імен. На теперішній час у юридичній літературі виокремлюють наступні функції доменних імен:

1. Функція адресації запитів у мережі Інтернет. Під функцією адресації розуміють направлення інформації користувачем мережі Інтернет за принципом «запит-відповідь» [13, с. 325].

2. Функція індивідуалізації власника інформаційного ресурсу. Під назвою домену використовується ім'я, прізвище чи псевдонім фізичної особи, або комерційне (фірмове) найменування юридичної особи, словесне позначення торгової марки (знак для товарів та послуг). Доменне ім'я може досліджуватися не тільки як засіб ідентифікації частини інформаційного простору, але й спосіб індивідуалізації інформаційних ресурсів фізичних та/або юридичних осіб, що має другорядний характер.

3. Функція повідомлення додаткової інформації про власника веб-сайту. Реєстрація більшості доменних імен не має суворих обмежень. Але, делегування домену в деяких зонах є можливим лише при умові виконання певних умов. Реєстрація домену будь-якого рівня в зоні UA потребує наявності зареєстрованого нік-хендла (nic-handle) – запис у загальнодоступній базі даних, який ідентифікує власника доменного імені. При цьому, якщо не існує нік-хендла – не існує і домену. Нік-хендл містить контактну інформацію про фізичну або юридичну особу [4].

4. Функція повідомлення про місцезнаходження власника веб-сайта та походження товарів і послуг. Дана функція надає можливість повідомляти сайту своє місцезнаходження, щоб отримувати більш доречну інформацію. Але доступ до місця знаходження володільця домену не надається веб-сайтам без його згоди. Місцезнаходження надається за допомогою служб локацій. Між доменним ім'ям та товарним знаком немає нічого тотожного, але з іншої сторони доменне ім'я становить собою електронну адресу за якою відрізняється один веб-сайт від іншого в мережі Інтернет, а товарний знак – позначення, що відрізняє товари і послуги одних осіб від однорідних товарів і послуг інших осіб. Проте, якщо за допомогою конкретного веб-сайту відбувається надання послуг або продаж товарів, то функції доменного імені в деякій мірі збігаються з функціями товарного знаку [8, с. 38].

5. Рекламна функція домену полягає в тому, що на основі психологічного впливу на користувача забезпечується постійний інтерес до певного веб-сайту, який маркується електронною адресою та забезпечує високий рівень популярності.

6. Гарантійна функція. Індивідуалізуючи веб-сайт, домен стає показником якості певного веб-сайту [6, с.17-24]. Дана функція має дуже схожі риси з функцією індивідуалізації. Вона походить з самої правової природи доменного імені, так як доменне ім'я не просто забезпечує адресацію

запитів (для такої функції було б досить IP-адреси), але й заміняє набір цифр адреси комп'ютера позначенням що легко запам'ятовується, щоб індивідуалізувати його.

Отже, використання доменного імені є головним способом доступу до веб-сайту в мережі. Тому значення доменного імені є ще більш важливим, ніж значення торговельної марки у «реальному» світі, а індивідуалізуючі функції доменного імені є розширеними, ніж функції тільки торговельних марок та комерційних (фірмових) найменувань [6, с.102-104].

Висновки. Серед вітчизняних науковців на теперішній час відсутній єдиний підхід до розуміння правової природи доменного імені та його належності до об'єктів права інтелектуальної власності. Проведений аналіз свідчить про визнання доменного імені засобом індивідуалізації або засобом ідентифікації інформаційного простору залежно від обставин його реєстрації та використання. Доменне ім'я, перш за все, є технічним поняттям. Воно може використовуватись як інструмент для торгової марки. Розгляд доменного імені виключно як різновид торгової марки призводить до ігнорування його технічної природи. При визначенні правової природи доменного імені необхідно враховувати його технічну природу, мету та способи реєстрації й використання, комерційну цінність як товару. Розвиток правового інституту доменних імен повинен відбуватися на основі норм загальноприйнятих принципів міжнародного інформаційного права. Це обумовлюється необхідністю регулювання основної групи інформаційних правовідносин, яка започатковується у віртуальному середовищі Інтернет де відсутні кордони.

Література:

1. Базові поняття: Хостинг і домен [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/MeqgkV>.
2. Бойко Д. В. Правова природа доменних імен Інтернет : автореф. дис...канд. юрид. наук. : спец. 12.00.03 / Д. В. Бойко. – Х., 2005. – 21 с.
3. Бонтлаб В. В. Цивільно-правове регулювання доменних імен: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / В. В. Бонтлаб. – К., 2006. – 20 с.
4. Кондратюк И. В. Домен UA: пароль к домену. Ник-хендл (nic-handle). Зоны домена (сервера, nserver). Регистратор вашего домена. Управление доменом и хостингом [Електронний ресурс] / И. В. Кондратюк. – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/R5HcFp>.
5. Жуванов Д. Проблема доменних імен в Україні / Д. Жуванов, Є. Стогній // Інтелектуальна власність. – 2003. – №1. – С. 22–26.
6. Калятин В. О. Доменные имена / В. О. Калятин. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2002. – 188 с.
7. Кравченко В. Домен – не адрес, а средство индивидуализации / В. Кравченко // Интеллектуальная собственность. – 2001. – №2. – С. 66–70.
8. Латышев И. С. Товарные знаки / И. С. Латышев // ИБ «Консультант Плюс: комментарии законодательства. Белорусский выпуск». – Минск, 2014.
9. Майданик Н. Право на доменне ім'я в мережі Інтернет: поняття і правова природа [Електронний ресурс] / Н. Майданик // Юридична Україна. – Режим доступу: <https://goo.gl/Rk1FRa>.
10. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.
11. Руководство по участию в работе ICANN для начинающих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/hfQdp8>.
12. Селіванов М. В. Доменне ім'я – засіб індивідуалізації в мережі Інтернет / М. В. Селіванов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cip.in.-ua/r15605>.
13. Страхарчук А. Я. Інформаційні системи і технології в банках: навч. посіб. / Страхарчук А. Я., Страхарчук В. П. – К.: УБС НБУ: Знання, 2010. – 515 с.
14. Ткаченко Д. Природа прав на доменні імена та методи їх юридичного захисту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://flexp.com.ua/library/article/240>.
15. Товарные знаки и адресные наименования Интернета : темат. выпуск по материалам отеч. и зарубеж. лит. / сост. Л. Г. Кравец. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2002. – 90 с.
16. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Internet governance : the next steps. Brussels, 18.6.2009. COM (2009) 277 final. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/kAjHd2>.
17. Postel J. Domain Name System Structure and Delegation [Електронний ресурс] / J. Postel. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ietf.org/rfc/rfc1591.txt>.